

Summary. On the modern stage of activity of domestic enterprises of one of main tasks there is providing of dirigibility their economic security. The decision of such task is possible on conditions of forming of the effective system of economic security and her integration in control system activity of enterprise.

Keywords: enterprise, economic security, control system, criterion, adaptivity.

Експерт редакційної колегії к.е.н., доцент УкрДАЗТ Назаренко І.Л.

УДК 658.15:005.934

КОНЦЕПТУАЛЬНІ ОСНОВИ УПРАВЛІННЯ ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНОЮ БЕЗПЕКОЮ ПІДПРИЄМСТВА

*Петряєва З.Ф., к.е.н., доцент,
Петряєв О.О., к.е.н., доцент (ХНЕУ)*

Досліджено існуючі підходи до аналізу фінансово-економічної безпеки суб'єктів господарювання; уточнено зміст категорії "економічна безпека підприємства"; розкрито нові можливості економічного аналізу в оцінці рівня фінансово-економічної безпеки.

Ключові слова: безпека, фінансово-економічна безпека, підходи дослідження, економічний аналіз.

Постановка проблеми та її зв'язки з науковими чи практичними завданнями. У даний час питання забезпечення умов економічного зростання підприємства виходять на перший план. На економічне зростання підприємства може впливати загальноекономічна ситуація як в світі в цілому, так і в державі. Економічна ситуація в державі, окрім ряду інших факторів, знаходиться залежною від здатності відповідних державних органів забезпечити економічну безпеку і державі, і суб'єктам господарювання – підприємствам. У той же час суб'єкти господарювання, підприємства різних галузей економіки повинні докладати зусиль для забезпечення своєї економічної безпеки.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Сучасні проблеми економічної безпеки були і є предметом досліджень багатьох вчених. Серед них: В. Ф. Гипоненко, М. В. Куркін, В. М. Геєць, М. О. Кизим, Т. С. Клебанова, В. І. Мунтян, В. С. Пономаренко, Г. Б. Козаченко [1 - 6].

Виділення невирішених частин загальної проблеми. Разом з тим, існує певне відставання теоретичних досліджень з питань забезпечення безпечного розвитку суб'єктів господарювання, розробки концептуальних основ побудови систем безпеки підприємств і визначення стану їх економічної безпеки.

Формування цілей статті. З огляду на важливість проблеми необхідно сформулювати концептуальні основи управління фінансово-економічною безпекою підприємства, а саме:

дослідити існуючі підходи до аналізу економічної безпеки суб'єктів господарювання; уточнити зміст категорії "економічна безпека підприємства"; виявити нові можливості економічного аналізу в оцінці рівня економічної безпеки.

Виклад основного матеріалу дослідження. Економічна безпека – одна з складових загального поняття "безпека". Будь-який збиток неодмінно усе ж таки може отримати оцінку в грошовому виразі, тобто виділиться чисто економічна складова збитку. Таким чином, економічна безпека – мабуть, найбільш універсальна і часто взаємодіюча з іншими складовими поняття "безпека". Ключовим для існуючих визначень безпеки є термін "захищеність", тобто безпека – стан захищеності життєво важливих інтересів суспільства і його структур від внутрішніх та зовнішніх загроз.

Серед підходів, які існують в економічній науці до дослідження безпеки, можна виділити наступні: вузькоспеціалізований підхід, який передбачає аналіз окремих сторін безпеки суб'єктів або окремих видів безпеки у відриві від інших, наприклад безпека праці, екологічна безпека та інше; розширене трактування, яке руйнує межі поняття, тобто економічна безпека розглядається, по-перше, як діяльність певних соціальних суб'єктів, як сфера стосунків, що виникають між ними, і сфера, в якій функціонує і розвивається суспільна, групова й індивідуальна свідомість; по-друге, як предмет теоретичного та емпіричного

пізнання; по-третє, як об'єкт аналізу з позицій політики, моралі.

У даний час активізація досліджень з проблем безпеки привела до появи безлічі підходів, серед яких виділяються як базові такі: нормативно-правовий, системний, функціональний і синергетичний.

Аналізуючи використання нормативного підходу, який дозволяє, наприклад, визначити структуру балансу задовільною, були зроблені висновки, що існуючі нормативи назавжди неприйнятні для аналізу фінансово-економічної діяльності деяких суб'єктів господарювання і дають об'єктивну оцінку тільки по підприємствах, які знаходяться в державній власності. Так, у практику оцінки фінансового стану фірми вводяться два показники: коефіцієнт поточної ліквідності, з нормативним значенням не менше 2, що визначається як відношення суми всіх оборотних активів до короткострокової заборгованості, і коефіцієнт забезпеченості власними засобами, з нормативним значенням не менше 0,1, що обчислюється як відношення власного оборотного капіталу до суми всіх оборотних активів. За даним підходом фінансовий стан підприємства визнається задовільним лише тоді, коли обидва коефіцієнти мають значення в межах нормативу. Аналіз даної методики показав, що наведені вище коефіцієнти взаємозалежні, що робить їх малоприматними для аналізу фінансового стану підприємства.

Сучасний період дослідження проблем безпеки пов'язують з дослідженням системних процесів і загальною теорією динамічних систем. У теорії систем безпека розглядається як характеристика, побудована на взаєминах системи і середовища. Описуючи безпеку як функцію системи, можна розкрити зміст безпеки як мету, спосіб і умову її існування. Безпечний розвиток системи при цьому розглядається як особлива форма руху, який характеризується трьома категоріями – кількістю, якістю, структурою.

З позицій функціонального напряму визначення безпеки засноване на уявленні про існування залежності між величиною дії якогось чинника на даний об'єкт (систему) і ефектом від такої дії, спостережуваної як зміна функцій об'єкта, його складу та структури. Дослідження проблеми безпеки отримало розвиток і в синергетиці, де безпеку суб'єкта господарювання можна визначити як динамічно стійкий стан щодо несприятливих дій і діяльність відносно захисту від внутрішніх і зовнішніх загроз, що гарантує можливість стабільного розвитку.

Слід виділяти два аспекти економічної безпеки, які формуються разом з появою і розвитком господарюючого суб'єкта – "система забезпечення економічної безпеки суб'єкта

господарювання" та "безпека суб'єкта господарювання". "Система забезпечення економічної безпеки суб'єкта господарювання" є організованою сукупністю спеціальних служб, засобів, методів і заходів, які забезпечують прогнозування ризиків, формування системи заходів з їх попередження та ослаблення, ліквідацію наслідків їх реалізації, захищеність персоналу і майна підприємства. "Безпека суб'єкта господарювання" визначається ризиками (у найширшому сенсі) як середовища функціонування, так і діяльності фірми, й оцінками рівня їх значущості для неї, а також показниками економічної безпеки, що характеризують структуру фірми.

Забезпечення економічної безпеки виробничої діяльності вимагає створення на підприємстві власної системи безпеки, цілями функціонування якої є своєчасне виявлення і запобігання небезпекам та загрозам, гарантування досягнення підприємством цілей діяльності. Реалізація даних цілей відбувається на основі вирішення цілого комплексу завдань, серед яких: виявлення реальних і прогнозування потенційних небезпек і загроз, знаходження способів їх запобігання, ослаблення або ліквідації наслідків їх дії, аналіз сил і засобів, необхідних для забезпечення безпеки підприємства та деякі інші. Принципи, впровадження яких у систему безпеки підприємства підвищать її ефективність, є системність, своєчасність, безперервність, плановість.

Система безпеки підприємства будується відповідно до політики, що проводиться, і стратегії безпеки. Політика безпеки є системою поглядів, заходів, рішень, дій у галузі безпеки, які створюють умови, сприятливі середовище для досягнення цілей бізнесу. За існуючими поглядами, під стратегією безпеки розуміється сукупність найбільш значущих рішень, спрямованих на надання програмного рівня безпеки функціонування підприємства.

Стратегії безпеки за своїм змістом бувають різними. Можна виділити три типи. Перший тип – це стратегія, пов'язана з необхідністю раптово реагувати на реально виниклі загрози виробничій діяльності. Тобто в даному випадку діє принцип "загроза – віддзеркалення". Створені для вирішення цього завдання підрозділи, виділені сили і засоби можуть ослабити або запобігти дії загроз, і в той же час може виникнути ситуація, коли підприємству буде завданий збиток. Другий тип – це стратегія, орієнтована на прогнозування, своєчасне виявлення небезпек і загроз, цілеспрямоване дослідження ситуації як усередині підприємства, так і в навколишньому його середовищі. Виділені для вирішення цього завдання фахівці, сформовані

служби безпеки створюють можливість усвідомлено і цілеспрямовано проводити роботу з формування сприятливих умов діяльності фірми. Третій тип – це стратегія безпеки, направлена на відшкодування (відновлення, компенсацію) нанесеного збитку. Дана стратегія може вважатися за прийнятну лише тоді, коли збиток надолужуваний або коли немає можливості здійснити стратегію першого і другого типів.

Аналіз загроз фінансово-економічної безпеці фірми показав, що, по-перше, чинників ризиків, небезпек, загроз і інших деструктивних обставин, які можуть вплинути на результати фінансово-господарської діяльності підприємства, є нескінченна множина; по-друге, всі чинники ризиків, небезпек і загроз можуть бути згруповані за різними класифікаційними ознаками; по-третє, залежно від умов розвитку бізнесу значущість тих або інших чинників може змінитися.

Небезпеки і ризики економічної безпеки господарюючого суб'єкта можна класифікувати залежно від того, на яку частину економічного балансу господарюючого суб'єкта вони впливають. На жаль, така класифікація на сьогоднішній день не отримала віддзеркалення в наукових дослідженнях. Відповідно до цієї класифікації можна виділити декілька базових груп ризиків. Перша група – група загальних ризиків, тобто небезпек, які впливають на весь баланс суб'єкта господарювання. Наприклад, до цієї групи в загальному випадку відносяться політичні ризики, тобто пов'язані з політичною ситуацією в країні і діяльністю держави. Наступні групи ризиків виділяються за їх впливом на базові елементи балансу підприємства – на фінансові і нефінансові активи, на позиковий і власний капітал. Наприклад, виробничі ризики (ризик зупинки виробництва) в загальному випадку властиві нефінансовим активам.

Існують певні ризики, які можуть не чинити вплив у цілому на суб'єкт господарювання, але можуть позначитися не на одному, а відразу на двох-трьох компонентах економічного балансу. Так, наприклад, фінансові ризики (зміна процентної ставки) можуть діяти як на фінансові активи, так і на позиковий капітал. Це пояснюється тим, що чинники, які знаходяться в основі даного ризику, впливають відразу на декілька джерел, що формують структуру економічного балансу фірми. Зміна структури активів і капіталу фірми змінюватиме роль та значення того або іншого виду ризику. Так, із нарощуванням частки нефінансових активів збільшуватиметься роль і значення виробничих ризиків.

Джерелом формування показників фінансово-економічної безпеки фірми може бути бухгалтерська звітність підприємства. Основою методу аналізу фінансово-економічної безпеки

суб'єкта господарювання є структуризація активів і пасивів бухгалтерського балансу. Активи фірми розподіляються без залишку на дві групи: нефінансові і фінансові, а капітал – на власний і позиковий. Власний капітал виконує функцію фінансування нефінансових (виробничих) активів, а позиковий зіставляється з фінансовими активами, які є першочерговим покриттям зобов'язань.

При роздільному підході до віддзеркалення руху майна і доходу на активних і пасивних рахунках у бухгалтерському обліку, по-перше, створюється видимість, що все майно належить фірмі, оскільки в активі відсутня ознака власності, а, по-друге, власність з'являється в пасиві без форми втілення. Власний і позиковий капітал отримують форму втілення, а різноманітні активи отримують тлумачення свого змісту: найбільш мобільна частина відноситься до позикового майна, а немобільна – до власного. Тим часом проводиться чітка межа – відповідно до співвідношення між власним капіталом, з одного боку, позиковим капіталом і зобов'язаннями – з іншого.

Висновки даного дослідження і перспективи подальших робіт у цьому напрямку. Узагальнюючи все вищесказане, можна зробити висновок, що на сьогодні особливо гостро стоїть проблема необхідності зміни підходів до дослідження фінансово-економічної безпеки. Перш за все, це пояснюється якісними та кількісними змінами, що відбуваються як у локальному, так і глобальному масштабі. Швидкий та лавиноподібний розвиток у різних сферах людської діяльності привів до значної трансформації наочної сфери економічної безпеки і подальшого розвитку змісту цього поняття. Сучасний період розвитку досліджень з проблем фінансово-економічної безпеки можна охарактеризувати як період становлення теорії безпечного функціонування систем господарювання, що потребує комплексного підходу до дослідження життєвого циклу суб'єкта господарювання і господарства в цілому як до економічних систем.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Гипоненко В. Ф. Экономическая безопасность предприятий. Подходы и принципы / В. Ф. Гипоненко, А. Л. Беспалько, А. С. Власков. – М. : Издательство "Ось-89", 2007. – 208 с.
2. Куркин М. В. Управление экономической безопасностью предприятия : монография. / М. В. Куркин. – Днепропетровск : АРТ-ПРЕСС, 2004. – 452 с.
3. Моделирование экономической безопасности: держава, регіон, підприємства : монографія. / В. М.

Геєць, М. О. Кизим, Т. С. Клебанова та ін.; за ред. В.М. Гейця. – Х. : ВД "ИНЖЕК", 2006. – 240 с.

4. Мунтіян В. І. Економічна безпека України / В. І. Мунтіян. – К. : ВЦК, 1999. – 462 с.

5. Пономаренко В. С. Экономическая безопасность региона: анализ, оценка, прогнозирование : монографія. / В. С.

Пономаренко, Т. С. Клебанова, Н. Л. Чернова. – Х. : ИД "ИНЖЭК". – 144 с.

6. Козаченко Г. Б. Економічна безпека підприємства: сутність та механізм забезпечення : монографія / Г. Б. Козаченко, В. П. Дономарьов, О. М. Ляшенко. – К. : Либра, 2003. – 280 с.

Аннотация. Исследованы существующие подходы к анализу финансово-экономической безопасности субъектов хозяйствования; уточнено содержание категории "экономическая безопасность предприятия", раскрыты новые возможности экономического анализа в оценке уровня финансово-экономической безопасности.

Ключевые слова: безопасность, финансово-экономическая безопасность, подходы исследования, экономический анализ.

Summary. The investigational existent going is near the analysis of financially-economic safety of subjects of menage; maintenance of category is specified "economic security of enterprise", new possibilities of economic analysis are exposed in the estimation of financially-economic strength security.

Keywords: : safety, financially-economic safety, approaches of research, economic analysis.

*Рецензент д.е.н., професор ХНЕУ Отенко І.П.
Експерт редакційної колегії к.е.н., доцент УкрДАЗТ Боровик Ю.Т.*

УДК 658.012.31

БЕЗПЕКА ЯК СТРАТЕГІЧНИЙ ВИМІР

*Поплавська Ж.В., д.е.н., професор (НУ «ЛП»)
Ліманський А.М., д.е.н., професор (Вища школа ринкового
управління та іноземних мов у Катовіцах (Польща))*

В статті розглядається поняття і концепція стратегічної безпеки, її місце у стратегічному просторі. Пропонуються основні стратегії з врахуванням трьохмірного стратегічного простору. Аналізуються основні загрози для підприємницької діяльності та найважливіші засоби їх уникнення.

Ключові слова: стратегічна безпека, стратегічний вимір, стратегії, загрози

Постановка проблеми. Дослідження проблем безпеки і загроз функціонування підприємств сьогодні актуальні і досить поширені як в українській, так і світовій економічній науці. Значна увага до проблем безпеки допомагає підприємствам витримувати відхилення внутрішніх та зовнішніх чинників у певному діапазоні та досягати бажаних станів.

Аналіз останніх досліджень. Проблеми безпеки досліджувалися у працях таких вчених, як В.Геєць, М.Кизим, З.Борисенко, О.Бандурко, Я.Жаліло, В.Мілер, О.Данільян, А.Дельторо та інших [2, 3, 5]. Однак основний акцент у них лежить на поточних аспектах безпечної діяльності із щораз зростаючою деталізацією видів безпеки – економічної, екологічної, інформаційної та ін.

Невирішені проблеми. Переважній більшості публікацій йдеться лише про окремі аспекти безпеки, врахувавши які можна з деякою ймовірністю говорити про стабільніше становище підприємства, рідко згадується про те, що використання заходів безпеки має бути комплексним і практично не згадується її стратегічний вимір.

Паостановка завдання. У статті поставлена мета визначити суть поняття стратегічної безпеки та показати її місце у стратегічному просторі, вказавши на основні загрози у сприйнятті сучасних підприємств.

Виклад основного матеріалу. Здатність організації протистояти впливу негативних чинників залежить від її вміння ідентифікувати